SARN JA SARNANE

LEMBIT VABA

Eesti sõnale *sarn* 'põsenukk', mis esineb tavaliselt liitsõnades *põselsarn* 'sarn, põsenukk', *sarnalluu* 'ANAT mitmeharuline, sarnakaare ja silma-koopa külgešina moodustamises osalev luu (*os zygomaticum*)' (EKSS) pole seni leitud rahuldavat etümoloogiat. Sama tuleb tõdeda ka *sarnane* 'välimuses v mingis muus suhtes rohkete ühetaoliseks tegevate ühisjoontega; KÕNEK säärane, seesugune, selline, niisugune' (EKSS) kohta.

sarn on lõunaeesti sõna

Ehkki tänapäeval kuulub *sarn* endastmõistetavalt põhjaeestilisse ühis- ja kirja-keelde, on sõna murdelevikult selgelt lõunaeestiline. VMS-i järgi on *sarna* levikupilt selline: Kod, MMg, Hel, Ran, Puh, Nõo, TMr, Võn, Kam, Ote, San, Kan, Urv, Krl, Har, Rõu, Plv, Vas, Ráp, Se, Lut. EKMS II: 708 *sub* Luu; EKMS II: 1236 *sub* Nägu on esitanud levikupildi üldistaval kujul: Lõuna-Tartumaa, Hel, Põhja-Võrumaa. Eranditult lõunaeesti levikust kõnelevad ka ERA rahvalaulud; mõned näited: *Maha pessi ma musta rihe / Maha aie haganedse / Maha tougassi ma tolmutse / Es jää utsu otsa pääle / Põrmu põsesarna pääle* (San Laatre); *Tuimal neiul tutsaku juusse, / laisal lag'a lõvvaots, / vihatsel vereva põsesarna, / kurjal musta silmäkolmo* (Krl V.-Antsla); *Lätsi ma vanale mehele, / Inne aigu armetule, / Anni suud, salve sarna* (Vas); *Mii oleme iks vaese latse, / Selle silmä vesitse / Selle sarna sadehitse* (Ráp); *Oma hot' silma mul ikutsõ / Sarna iks sadajatsõ* (Se Petseri). Põlvast on kirja pandud vanasõna *Sõöjal vesi sarna pääl, põdejal põski pääl* (Vanasõnaraamat: 159). Eesti leksikograafia noteerib *sarna* siiski alles alates Wiedemannist (1973: 1007): *sarn* G. *sarna* (d) 'Wangenknochen', *põze-s.* dass. Põhjaeesti murdekeeles tähistab *sarna* peamiselt *nukk / põsenukk*, Lääne-Eesti saartel ja mitmel pool Lääne-Eestis aga *sasu, sasi* : *sase* (EKMS II: 1238 *sub* Nägu; VMS). Heinrich Rosenplänter on oma nn tõlkeharjutustes kasutanud liitsõna *palepõsed*: *Kõrve jurest, seält kus loua liikmed on ning kust louad andwad kinni ja lahti käia, hakkawad louapärrad. Juba seältgi hakkawad palled, ja need kõrgemad muhhud palle peäl hütakse pallepõssed* (Rosenplänter 1818: 19). Wiedemanni sõnaraamatust leiame veel järgmised teated: *pale-koñt* 'Backenknochen, Kinnlade' (*sub koñt*), *paleluu, palgeluu* 'Wangenbein, Backenknochen' (*sub lū*), samuti *kõrwa-jüred* 'Backenknochen' (*sub jūr*), mille Jakob Hurt on märkinud veaks resp. ebatäpsuseks.

sarna tulek kirjakeelde

sarna tulekut eesti kirjakeelde pole selles loos võimalik täpsemalt jälgida. Allpool esitan vaid mõned tähelepanekud. Ootuspäraselt leiame sarna Wiedemanni sõnaraamatu põhjal koostatud Margus Salemi (1890: 347) eesti-vene sõnaraamatust: *sarn* : *sarna*, *põsesarn* 'скуловая кость', samuti Johan Jurkatame (1904: 887) vene-eesti sõnaraamatust kõrvuti *põsenukiga*: *скулá* 'põsenukk, -sarn', aga *скулáстый* vasteks on 'suurte, kõrgete põsenukkidega' ja *скульбóй*, *скульбóй* puhul 'põsenuki-'. Võimalik, et lõunaeeestiline *sarn* on hakanud laiemalt levima arstiteadusliku kirjanduse kaudu, kuid XIX sajandi lõpu ja XX sajandi alguse asjaomases kirjanduses *sarna* ega *sarnaluud* veel ei kasutata, seda tähistab *põse luu* (Hellat 1891: 21), *põseluu* (Hellat 1913: 25), *põsenukk* : *põsenuki lihas* (Niggol 1914: 50). EKÕS-i ilmumisest alates (1918) leiab *sarn* tee juba kõikidesse üldsõnaraamatutesse. EÕS (III: 1268) esitab sõna *sarn*, samuti arvukalt liitsõnu ja tuletisi: *sarn* (= *põsenukk*, *скула*, *sarnaluu*), *sarnalerk*, *sarnalhari* = *põsehari*, *sarnaljätke*, *sarnalkaar* = *põse(luu)kaar*, *sarnallihas*, *sarnalluu* jne. Sõna kohast tänapäeva eesti meditsiinisõnavaras annab ettekujutuse LEVM: *gena* = *sarn* [*sarna*] (*põsenukk*), *mala* = *põsk*, *sarn*, *zygoma* = *sügoom*, *sarn*, *põsenukk*.

sarn ei ole tuletis

Muud läänemeresoome, samuti kaugemad sugulaskeeled ei tunne *sarna*; seda tähistab nt liivi keeles *põsklū*, vadja keeles *silmäluu*, soome keeles *poskipää*, tverikarjalas *haben*, *l'ewgapiel'i* või ka *šokka*, aunusekarjalas *šokku*, vepsa keeles *sazopäd pl*, *čoklu*.

Julius Mägiste (1953: 369; EEW IX: 2708) on *sarna* (mitme küsimärgiga) sidunud läänemeresoome keelte põhjartühma *sarvena*-perega: sm *sarvena* / *sarven* / *sarvana*, samuti *sarventa* / *sarvento* / *sarvanto* jt 'vaagen, puusad, puus (hobuse, lehma), puusanukk, puusaköber, puusaluu, puusakont', is *sarvena* 'puus', krj *sarvena* / *sarvana* / *šarvena* / *šarvana* jt, *särvinäzlluu* 'puusaluu, puusakont'. Läänemeresoome *sarvena* arvatakse olevat na-liitega tuletis *sarvi*-sõnast (Hakulinen 1968: 112; SKES IV: 977; Hahmo 1994: 134–136). Mägiste on eesti keeles oletanud häälikuarengut **sarvena* > **sarvna* > *sarn(a)*, kus sisekao tõttu tekkinud ebaharilikust konsonantühendist *-rvn-* kadus *v*. Läänemeresoome sõnade algne tähendus võis Mägiste järgi olla 'sarvetaoliselt esiletungiv põseluu resp. niudeluu hari / die hornartig hervorstechende Wangenknochen bzw. Hüftbeinspitze'. Kirjeldatud häälikuareng on selliste häälikuehitusega tuletistes ja nendega mугanenud (vanemates) laensõnades küll võimalik, nagu juhtudel eL (Wied) *ahn* : *ahne* = *ahven*, eL (Wied) *pähn* : *pähnä* = *pähken* 'pähkel', eL *Akn* (Clare 1730, tsit. Ariste 2010: 137 järgi) = *aken*, kuid nende kõrval on alati ka muid häälikuvariante: eL *ahun*, *ahnõ*? = *ahven* jt, eL *pähen*, *pähken*, *pähe*?, *pähi* jt, S, eL *ake*, eL *akõn* = *aken*. On tähelepanuväärne, et *sarnal* pole samalaadseid ootuspäraseid häälikuvariante, mis sunnib arvama, et sel pole olnudki kolmesilbilist algkuju, mis looks eelduse sellisteks arenguteks.

Suurem probleem on minu arvates aga selles, et meie piirkonna muud keeled ei toeta semantilise arengu oletust 'puusaluu' > 'põseluu' ega vastupidistki. Õhkõrna tuge on arvatud pakkuvat Kihnu *sarn* : *sarna* 'puusakont, puusaluu'

(EKMS II: 708 *sub* Luu), millele on rõhunud nt Sirkka-Liisa Hahmo (1994: 135), asudes toetama Mägiste etümoloogiat. Alo Raun (1982: 153) ja Eino Koponen (1998: 164) peavad *sarna* etümoloogiat ebaselgeks.

***sarnal* on vasteid slaavi keeltes**

Ülalkirjeldatud raskused langevad ära, kui esitada *sarnale* laenuetümoloogia. Võimalik laenualus on pleofooniaeelne slaavi häälikkuju **skorńa*, mille jätkajaid leidub nii ida-, lõuna- kui ka lääneslaavi keeltes: vvn *скоронь* f, *скороня* f 'meelekoht, oim', *скорыния* id., vп *скоронь* f 'meelekoht, oim', murd *скорынья* 'lõualuu, lõuapool, lõuapära, lõug', *скоронный* 'oimu-', kirikuslaavi (vene ja serbia redaktsioonid) *скрания* (-ья) 'põsk, pale; meelekoht, oim; otsmik, otsaesine, laup; lõuapära, lõug', *скрань* 'põsk, pale; pōsenukk, sarn; näo külgmene osa; lõug, lõuapära', slo *škraň*, *škraňa* 'pōsesarn, pōsenukk, lõualuu', *skranja*, *kranj* 'lõug', tš *skrāň*, murd *skrānč*, *škraň*, *škřaň*, *škřaň* 'meelekoht, oim; (murd) ülemine lõualuu (*sarnaluu*)', pol *skroń* f 'meelekoht, oim, alumine lõualuu', *skronie* pl 'pea', üsrb *skroń*, asrb *škrono* n, *škrona*, *skrońa* 'meelekoht, oim; pōsesarn, pōsenukk', slvn *skrānj* f, *skrānja* f '(pōse)sarn, pōsenukk; lõualuu, lõuapool, lõuapära, lõug', *skrānje* n 'meelekoht, oim' (Vasmer III: 653; Machek 1968: 548; Rejzek 2001: 577; SRJA 25: 15–16). Slaavi sõnapere võimalikud kaugemad vasted on visl *hvarmr* m 'silmalau', lad *parma* 'väike ümmargune kilp' < gallia **parma*, vrd uelsi *parfa* 'soomusrüü naast' (Vasmer III: 653), keskiiri *cern* f 'supitirin, praevaagen', isl *hvörn* 'kalapea luud', nr murd *hvan* id., gt *hvaírnei* f 'kolju, pealuu', visl *hverna* f 'keedunõu' (IEW II: 642), tohaari B *krāñi* 'mingi osa peast' (Rejzek 2001: 577); võimalik indoeuroopa algkeele etümon on **(s)k^her-n*- 'pealuu, osa peast' (IEW II: 642; Rejzek 2001: 577).

Häälikulise ja morfoloogilise substitutsiooni küsimusi

Esitatud laenuetümoloogia eeldab häälikusubstitutsiooni *sk-* > *s-*. Sellise kohanemise kohta on vähe teateid, mille üheks põhjuseks on asjaolu, et teise konsonandi väljalangemist sõnaalgulises konsonantühendis pole peetud tõenäoliseks, mistõttu selliseid laenujuhte on vähe esile tulnud. Hartmut Katzi (1990: 27–28) järgi esindavad häälikulist kohanemist *sk-* > *s-* oletatavasti alggermaani laenuallikast saadud lms **sitta* 'sitt' < **skīta*, sm *sato* 'saak, viljalõikus' < **skadan-* 'see, mis välja hüppab', lms **saari* < **skarja-* 'rannalähedane kaljusaareke, kaljulaid / Schäre', sm *sammio* 'tõrs, toober' < **skammjōn*; muid sõnaalgulise konsonantühendi substitutsioonijuhte *C₁C₂V-* > *C₁V-* eesti keele balti, saksa ja vene laenudes vt Vaba 2002: 394–395.

On tähelepanuväärne, et tüvesisese morfeemipiirita *rn*-järjendiga eesti tüved on valdavalt laenulised (vt Vaba 1997: 141–142), mis samuti kallutavad laenuetümoloogia poole. EES esitab 34 *rn*-järjendiga tüve, millest vähemalt 25, s.o 74 % on laentüved. Päritolult jagunevad need järgmiselt: aarja laenud – ? *pōrn* (siseelund) + ? *pōrnitsema* + ? *pōrnikas*, *tarn*, ? *ternes*; balti laen – *hernes*; vene laenud – ? *surnuk* 'süstik', *sōrnik*; germaani laenud – *hōrnas* 'jõforell' + *ārñ* 'harjus', ? *kurn* (nõu) + *kurnama*, ? *kōrne*; skandinaavia laen – *tūrñ(puu)*; alamsaksa laenud – *karn* / *kärñ* 'lihakauplus', *kirñ*, *torn* (ehitis), *värñits* / *ver-*

nits; saksa laenud – *arnika* / *ärnika* (taim), *kärn*¹ 'valuvormi siseosa', *kärn*² (tööriist), *kärner*, *ornung* 'kord', *pirn*, *torn* (tööriist), *turnima*, *tärn* 'kujund vms'; prantsuse laen – *morn*. Muud juhtumid jagunevad nii: soome-ugri tüvi – *kärn* 'koorik, korp'; läänemeresoome tüved – *hirnuma*, *pärn*, *varn* (pigem siiski eventuaalne balti resp. slaavi laen, vt Vaba 2014), *virn* (taim), *örn*; tehistüvi – *tarnima*; ebaselged – *kurn* 'viskemängu pulk', *virn* 'hunnik'. EES-i materjalis domineerivad germaani keeltest laenatud *rn*-tüved, ent vaateväljast kõrvale jäänud vananenud sõnavara, murdesõnavara vms on esindatud rohkete *rn*-järjendit sisaldavate laentüvedega: selgub, et ka vene laenude hulgas on neid väga arvukalt, nt *karnits* 'õõnesmõõt', *kurnik* 'munakook', *marna* 'tume, sünge', *mernik* 'suur nõu', *parnik* 'kasvuhoone', (*polu*)*vern*ik, *sernik* 'noodaomanik', *smirna* 'korda, joonde', *tsärnil* 'tindipott', *turnoi* 'lollakas, juhm', *vorna* 'hoolas, tubli, karme' jt (vene laenud, vt Must 2000). *rn*-järjendiga tüved on üsna arvukalt esindatud murdelise taustaga onomatopoeetilis-deskriptiivses sõnavaras, nagu *hörnümä* 'naerma, hirnuma', *kirnama* 'nuruma', *parnama*, *plärnama* 'lobisema', *pärnama* 'plärama', *turnama* 'puristama, pruuskama' (VMS).

Läänemeresoome keelte vene laene iseloomustab *a/o* esinemuse suur kiirevus. Vana- ehk muinasvene laenude avatud *a*-list *o*-d korvab teatavasti *a*, nagu juhtudel *aken* < vvn *окъно*, vñ *окно́*, papp < vvn *попъ*, vñ *поп*, *vaba* < vvn *свобода*, vñ *свобода*, *vaen* < vvn *война*, vñ *война́*. Sellist substitutsiooni esindab ka käsiteldav laenujuhtum. Vene *a*- ja *я*-, osaliselt ka *нь*-lõpulised naissoost nimisõnad on vanema kihistuse laenudes morfoloogiliselt kohanenud eesti *A*-tüveliste nimisõnadega, nagu eL *truússin* : *trusina* 'nootkond' < *дружина*, *krupen*, -a 'kartuli-tangusupp jt' < vñ *крупёня/крупёнь*, *tsasson*, -a 'palvemaja, kabel' < *часовня*, *pälin*, -a, *pällin* : *pälinä* jt 'koirohi' < *пелу́нь* jt (vt Must 2000: 532–534). Analoogilise kohanemise on läbi teinud ka *sarn* : *sarna*.

sarnane

Ühe seletuse järgi on omadussõna *sarnane* 'välimuses v mingis muus suhtes rohkete ühetaoliseks tegevate ühisjoontega' (EKSS) ja adverb *sarna* 'FOLK, VAN kellegi, millegi viisi, moodi' tuletatud põsenukki tähistavast *sarn*-tüvest. Selle etümoloogia toetuseks on Eino Koponen juhtinud tähelepanu samalaadsele tähendussuhtele soome keeles: sm *muoto* 'vorm, kuju; rivi; näojooned, ilme, nägu' ja sm *muotoinen* 'millegi kujuline; sarnane, taoline' (Koponen 1998: 164). Samalaadseid semantilisi seoseid võib leida nt ka germaani jt keeltest, vt i-e **līg*- 'keha, kuju, sarnane, samasugune' (IEW II: 667). Selle etümoloogia usutavuse küsimärgistab *sarna* ajalooliselt lõunaeestiline levik, *sarnane* levila on aga üle-eestiline.

Teise seletuse kohaselt on *sarnane* läänemeresoome-permi või soome-ugri tüvi, mille jätkajad läänemeresoome keeltes on vdj *saarnaaja* '(lahkusu) jutlustaja', sm *saarna* 'jutlus', is *saarnata* 'jutlustada', krj *šoarna*, krjA *suarnu* 'muinasjutt', krjL *suarne* 'muinasjutt', vps *sarn* id. (Mägiste 1953: 365–369; SKES IV: 938–939; EEW IX: 2708–2709; Raun 1982: 153 [seob küsimärgiga]; SSA 2: 139; EES: 461 sub *sarnane*). Ee *sarnane* ja sm *saarna* jt on 1877. aastal kõrvutanud Soome luuletaja ja keeleteadlane Arvid Genetz (vt SSA 3: 139 sub *saarna*). Kõrvutuse semantilist seost on korduvalt põhjendanud Mägiste (1953: 365–369; EEW IX: 2708–2709): tema arvates on *sarnane* algne sisu

olnud 'kõnes olev, kõnes olevale sarnane/in Rede stehend, dem in Rede Stehenden ähnlich'.

Sõnatüvel on ka pikavokaalne variant: *sār̃n* : *sār̃na* (d) = *sār̃naus* (d) = *sarnadus*, *sār̃nane* (S) = *sarnane* (Wied), Kirde-Harjumaa, Põhja-Virumaa *saarnane* 'sarnane' (EKMS III: 733); Lääne-Ingeri rahvalaulude *saarnallinen* 'kaltainen, tapainen' on tõenäoliselt eesti laen (SKES IV: 939; EEW IX: 2709). Sõna kohta leidub kirjasõnas teateid juba varakult: (Müller) *kuma Achio sarnax* 'gleich einem heissen Ofen' (vt EEW IX: 2708), (Göseken 1660: 103) Ähnlig / *Sharnane* (vt EKMS III: 734).

Artikkel on valminud autori vabal tahtel ega seostu mitte ühegi rahastatava projektiga.

Võrgumaterjalid

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. <http://www.eki.ee/dict/ekss>

ERA = Eesti rahvalaulude andmebaas. <http://www.folklore.ee/regilaul/andmebaas>

Kirjandus

Ariste, Paul 2010. Sõnalaenu löbu. Koost Peeter Olesk. (Eesti mõttelugu 93.) Tartu: Ilmamaa.

EES = Eesti etümoloogiasõnaraamat. Koost ja toim Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar. Peatoim I. Metsmägi. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2012.

EEW = Julius Mägiste 2000. Estnisches etymologisches Wörterbuch I–XII. Helsinki: Finnisch-Ugrische Gesellschaft.

EKMS = Andrus Saareste 1958. Eesti keele mõisteline sõnaraamat I–IV. Stockholm: Vaba Eesti.

EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat 1–6. Toim Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2009.

EKÕS = Eesti keele õigekirjutuse sõnaraamat. Eesti Kirjanduse Seltsi väljaanne. Tallinnas: K.-Ü. „Rahvaülikooli” kirjastus, 1918.

EÕS = Eesti õigekeelsuse sõnaraamat I–III. Tartus: Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, 1937.

Göseken, Heinrich 1660. Manuductio ad Linguam Oesthonicam. Anführung zur Öhstnischen Sprache. Reval: Gedruckt und verlegt von Adolph Simon, Gymnasii Buchdr.

Hahmo, Sirkka-Liisa 1994. Grundlexem oder Ableitung? Die finnischen Nomina der Typen *kämmen* und *pähkinä* und ihre Geschichte. (Studia Fennica. Linguistica 5.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hakulinen, Lauri 1968. Suomen kielen rakenne ja kehitys. Kolmas, korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.

Hellat, Peeter 1891. Terwise õpetus. Wälja annud Dr. P. Hellat. Esimene anne. Peeterburis 1891. Trükitud A. Franzscheli juures.

Hellat, Peeter 1913. Tervise-õpetus. 2. täiend. tr. Peterburi: Ühiselu.

IEW = Julius Pokorny, 1949–1959. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bd. I–II. Bern: A. Francke AG. Verlag.

- Jurkatam, Johan 1904. Wene-Eesti sõnaraamat. Русско-эстонский словарь. Toim J. Jurkatam. Jurjev (Tartu): K. A. Paar.
- Katz, Hartmut 1990. Bume und Korpsion. Zur Behandlung konsonantischer Anlautkluster in den urgermanischen Lehnwörtern des Ostseefinnischen. (Innsbrucker Studien zur Ural-Altaistik 3.) Innsbruck: Anreiter.
- Koponen, Eino 1998. Eteläviron murteen sanaston alkuperä. Itämerensuomalaista etymologiaa. (Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 230.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- LEVM = Albert Valdes, Johannes Voldemar Veski 1982–1983. Ladina-eesti-vene meditsiinisõnaraamat I–II. Teadustoim Paul Alvre, Viie Sillastu. Tallinn: Valgus.
- Machek, Václav 1968. Etymologický slovník jazyka českého. Druhé, opravené a doplněné vydání. Praha: Academia nakladatelství, Československé Akademie věd.
- Must, Mari 2000. Vene laensõnad eesti murretes. Toim Lembit Vaba. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Mägi, Julius 1953. Eräistä suomen ja viron sanoista. – Virittäjä, kd 57, nr 4, lk 360–378.
- Niggol, Heinrich 1914. Eesti arstiteadusline sõnastik. Tartu: Postimees.
- Raun, Alo 1982. Eesti keele etimoloogiline teatmik. Rooma–Toronto: Maarjamaa.
- Rejzek, Jiří 2001. Český etymologický slovník. Voznice: Leda.
- Rosenplänter, Johann Heinrich 1818. Uebungsstücke zum Uebersetzen aus dem Ehstnischen ins Deutsche von Joh. Heinr. Rosenplänter. – Beiträge zur genauern Kenntniß der ehstnischen Sprache. Eilftes Heft. Pernau.
- Salem, Margus 1890. Eesti-vene sõnaraamat. Эстско-русский словарь. Wiedemanni järele seadnud M. Salem. Täiendanud ja läbi vaadanud J. Kunder ja kooliõpetaja T. Kuusik. Tallinnas: Th. Jakobsoni kirjastus.
- SKES IV = Erkki Itkonen, Aulis J. Joki 1969. Suomen kielen etymologinen sanakirja IV. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII: 4.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- SRJA = Словарь русского языка XI–XVII вв. Вып. 25. Москва: Наука, 2000.
- SSA = Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja 1–3. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 1992–2000.
- Vaba, Lembit 1997. Par igauņu *hūrn* 'vaļģa' (spalva) baltu cilmi. – Baltu filoloģija VII. Rīga: Rakstu krājums, lk 140–143.
- Vaba, Lembit 2002. Zur Substitution der anlautenden Konsonantenverbindungen im ostseefinnischen Lehnwortschatz (am Beispiel des Estnischen). – Finno-Ugrians and Indo-Europeans: Linguistic and Literary Contacts. Proceedings of the Symposiums at the University of Groningen, November 22–24, 2001. Toim Rogier Blokland, Cornelius Hasselblatt. (Studia Fenno-Ugrica Groningana 2.) Maastricht: Shaker, lk 393–400.
- Vaba, Lembit 2014. Über eine mögliche baltische Herkunft von est. *varn*, fi. *vaarna*. – Linguistica Uralica, kd L, nr 1, lk 20–28. <http://dx.doi.org/10.3176/lu.2014.1.02>
- Vanasõnaraamat. Koost Anne Hussar, Arvo Krikmann, Ingrid Sarv. Tallinn: Eesti Raamat, 1984.
- Vasmer I–IV = Макс Фасмер, Этимологический словарь русского языка I–IV.

Перевод с немецкого и дополнения академика РАН О. Н. Трубачева. Москва: Астрель Аст, 2004.

VMS = Väike murdesõnastik. I–II. Toim Valdek Pall. Tallinn: Valgus, 1982, 1989.

Wiedemann, Ferdinand Johann 1973. Estnisch-deutsches Wörterbuch. Vierter unveränderter Druck nach der von Jakob Hurt redigierten Auflage. Tallinn: Valgus.

Tekstis kasutatud lühendeid:

f = feminiin; **m** = maskuliin; **n** = neutrum; **pl** = pluural; **sg** = singular.

Murded ja murrakud: (**d**) = tartu ja võru murre, ka lõunaeeesti kirjakeel (Wied); **eL** = lõunaeeesti murded; **Hargla**; **Helme**; **Kambja**; **Kanepi**; **Kodavere**; **Krl** = Karula; **Lutsi**; **MMg** = Maarja-Magdaleena; **Otepää**; **Plv** = Põlva; **Puhja**; **Rannu**; **Rõuge**; **Räpina**; **S** = saarte murre; **Sangaste**; **Setu**; **TMr** = Tartu-Maarja; **Urvaste**; **Vastseliina**; **Võnnu**.

Keeled: **asrb** = alamsorbi; **ee** = eesti; **gt** = gooti; **i-e** = indoeuroopa algkeel; **is** = isuri; **isl** = islandi; **krj** = karjala; **krjA** = Aunusekarjala; **krjL** = Lüüdikarjala; **lad** = ladina; **lms** = läänemeresoome keeled; **nr** = norra; **pol** = poola; **slo** = slovaki; **slvn** = sloveeni; **sm** = soome; **tš** = tšehhi; **vdj** = vadja; **visl** = vanaislandi; **vn** = vene; **vps** = vepsa; **vvn** = vanavene; **üsrb** = ülemsorbi.

sarn and sarnane

Keywords: etymology, Estonian, Finnic languages, Slavic languages

The Estonian *sarn* ‘cheekbone’ belongs to the words with still no satisfactory etymology. The same applies to the word *sarnane* ‘similar; coll. such’. Although to-day the word *sarn* is considered a natural part of the North-Estonian based common and standard language, its historical area of distribution refers it to South Estonian. The word does not occur in other Finnic languages, nor in more distantly related languages. The article suggests a Slavic etymology. The assumed source word is the pre-pleophonic **skorĭa*, which has descendants in East, West and South Slavic languages, e.g. Russian *скоронь* f. ‘temple’, Church Slavonic *скранія* (-ья) ‘cheek; temple; forehead; jaw’, *скрань* ‘cheek; cheekbone; side of face; jaw’ etc.

The word *sarnane* has been offered different etymologies. One of them suggests that it has the same root with *sarn* ‘cheekbone’. However, this etymology is called into question by the historical South Estonian distribution of *sarn*, whereas *sarnane* occurs all over Estonia. According to the other etymology *sarnane* has a Finnic-Permic of Finno-Ugric root, with such Finnic descendants as, e.g., Finnish *saarna* ‘sermon’, Karelian *šoarna* ‘fairy tale’ etc. The semantic relationship has been quite credibly substantiated by Julius Mägiste, arguing that *sarnane* has originally meant ‘in question, similar to the object of talk’.

Lembit Vaba (b. 1945), PhD, Foreign Member of the Latvian Academy of Sciences, phorest45@gmail.com